

En el seu dia, vaig llegir al diari “El Punt” la notícia de la celebració del Centenari de la que va ser la meva Escola, durant els anys del 1936 al 1939, amb un grup de personalitats assistents a l’acte.

Seria curiós conèixer si aquest acte va comptar amb l’assistència d’algun exalumne/a que pogués referenciar el desenvolupament de l’Escola durant el període d’aquells anys atípics de la Guerra Civil.

Mai ens assabentàrem a què es devia el nom de l’Escola. En atenció a una personalitat gironina tan emblemàtica com fou Francesc Eiximenis nat l’any 1327? Possiblement per ser un sacerdot, i anomenar les seves obres religioses amb títols com *Lo Cristià*, *El llibre dels àngels*, *Vida de Jesucrist...* (algunes traduïdes a altres llengües), no era prudent fer-ne esment en aquells moments. Més tard conegué gràficament la seva persona, i els títols de les seves obres. Un gran orgull, el d’aquesta Escola, d’ostentar el nom de tal insigne gironí.

La notícia periodística em plantejà una reflexió: Podria un imaginable exalumne/a de l’Eiximenis, assistent a l’acte, explicar, per a coneixement dels congregats, el desenvolupament de l’Escola després dels setanta dos anys transcorreguts des de la Guerra Civil?

Si, suposadament, fora la meva humil persona l’assistent a l’acte, podria constatar que:

L’edifici del Col·legi era llavors d’una sola planta, ubicat al mateix lloc actual. La porta d’entrada era situada al carrer Eiximenis, frontant amb Ave Maria, casa diferenciada en relació a les altres cases del carrer. Al darrere, dues o tres classes amb grans finestres d’il·luminació. S’accedia a les classes mitjançant un pas interior, o per unes altes i boniques arcades que cedien el pas al pati del col·legi. En una part del pati, emporlanat, hi jugaven els petits. La resta era de terra i al final s’hi aixecava un fantasmagòric cilindre de formigó. Era molt alt, d’uns tres metres d’alt per dos de diàmetre aproximadament, i restava prop del llindar del carrer Cristòfol Grober. Mai en sabèrem la utilitat “del fantasma”. Ni ho demanàrem. Era un pou?

La mainada entràvem i sortíem de l’escola per una petita porta del pati, situada al lateral de l’edifici, on eren situats els lavabos. El carrer de la “Premsa”? En aquest

carrer hi havia una oficina, sempre tancada, d'on sortia un senyor amb un gos, un dàlmata, que imposava per la seva altura i volum. Cert dia es va escapar de l'amo i va entrar corrent al pati a l'hora d'anar a dinar. Ara és una anècdota, llavors un considerable espant acompanyat dels xisclets de la mainada.

Per aquesta petita porta, hi sortírem durant un temps uns quants vailets, al finalitzar la classe, per anar fins a la Gran Via (com s'anomenava llavors) per observar com es col·locaven uns grans tubs, possiblement per a clavegueram, en una fonda i ampla rasa. La terra estreta era deixada a la vorera, per mitjà d'una màquina elevadora, formant uns alts pilons, per on ens passejàvem nosaltres, obviant el possible perill que representava caure al fons de la rasa. Finalment s'acabà el treball, però em queda un dubte: o bé repetiren el treball posteriorment, o vaig somniar el crit del company de "tornem-ho a fer" per a tenir novament la il·lusió de tornar a pujar en aquells pilons de terra.

La meva primera classe: grans i altes finestres de vidre protegides amb paper engomat per a possibles contingències de bombardeig. La primera companya de pupitre, la Carme Amic. Plegà molt aviat. Els darrers companys del banc, en Pararols i la Moratones de "La Rodona" amb la seva llarga cua rossa. Jugàvem a "caps i traves" com era de moda. Consistia en què un jugador amagava, dins la seva mà closa, una agulla de cap gros i de colors, i l'altre jugador havia de col·locar-ne una altra sobre el palmell de la seva mà, en posició longitudinal. Si aquest segon jugador la feia coincidir, cap per cap, amb la que estava amagada, guanyava i se la quedava.

L'esbarjo: la clàssica sortida del matí i de la tarda al pati. Segurament d'una mitja hora. Les noies jugaven a saltar a la corda i al palet, i amb una petita pilota descolorida que tiraven a la paret a la vegada que assenyalaven i anomenaven (en castellà) una part del cos (el cap, un peu) deixant-la botar a terra i així successivament.

Els nois –com les noies– fèiem grups. Altres, més moguts, corrien uns darrere els altres. Els més tranquils, asseguts a terra, jugàvem a "renglera de tres", que consistia en fer un quadrat a terra dins del qual es feia una x i una creu, formant una estrella de vuit puntes on s'intentava col·locar una pedreta i formar una línia recta. Durant una temporada també fou moda, marcar a terra una rodona, col·locant-hi els retrats dels futbolistes que figuraven en les capses de llumins. Aconseguia els

”cromos” qui els treia del cercle, colpejant-los amb un tros de ferro pla que es llençava des d’una certa distància. Una vegada, el meu premi consistí en ser atès a la senzilla farmaciola del col·legi, i arribar a casa amb el cap envenat.

A futbol no hi jugàvem. Tenir una pilota a l’escola en aquells temps... Al barri, la mainada –tots els alumnes de l’Eiximenis– consideràvem el nostre camp de futbol, l’ampla vorera de la façana de l’antic Banc d’Espanya. Passava tan poca gent... La pilota era una “draposa”, ni rodona ni ovalada, era com quedava. Feta amb parracs cedits pels pares –a vegades amb recança– lligats amb cordills. El partit durava fins que s’esparrecava la “draposa”. Així era el nostre futbol.

Quan arribàrem per primera vegada a l’Eiximenis, excepte els més petits, els altres sabíem llegir i escriure acceptablement en català, i les quatre regles.

Primerament escrivíem en llapis, i en unes llibretes de pocs fulls per escriure “en brut”. Posteriorment, –jo ja seia a la tercera classe– una vegada corregits els dictats o les redaccions, que és el que recordo més, perquè els feiem amb més freqüència, es passava en “net” escrit amb tinta amb la clàssica ploma i l’intercanviable “plomilla metàl·lica” introduint-la en el tinter inclòs a la taula. En certa ocasió, a l’intentar fer sortir una mosca del tinter, amb una forta bufada, en Manel Colomer, que seia al meu costat, conegué en la seva cara si la tinta era blava o negra. En Manel va ser un bon amic, en les tres escoles on vàrem coincidir. En el Col·legi de les Germanes Carmelites, primera escola, la professora, la Germana Mercedes, a l’explicar-nos el passatge de la Història Sagrada (llavors s’explicava) relatiu al segrest del benjamí dels germans de certa tribu, amagat en una cisterna, a n’en Manel li varen caure llàgrimes. Un germà seu es deia, i es diu, Benjamí.

Acabat el treball, recollíem les llibretes per guardar-les en un angle de la mateixa classe. Memoritzant, arribo a la conclusió que aquell treball el feiem únicament els nois. Mentrestant, les noies feien labor. La companya del pupitre del costat, na Margarida Bufi, brodava en un tambor una pageseta seguida d’ànecs o oques.

Teníem llibres? Almenys un llibre, sí. No en conegué, segons el meu record, cap més. Era el llibre “Petites llavors”. El conservo amb afecte i com un joia recordatòria. És una mica vell, com jo. És un sisena edició, de l’any 1936. A voltes encara el fullejo. És compendiós i alligonador per a la mainada. És l’únic record tangible de l’Eiximenis que posseeixo.

Algunes vegades, com a precursors dels viatges que realitzen actualment les escoles, gaudíem també de miniexcursions cap a “el Prat de les Alzines” (possiblement ja no existeix). Anàvem fins a la Devesa, on fèiem una petita parada per assolir, més amunt, la carretera N.II que arriba fins a França. La parada era per esperar que tothom fora a dalt, ja que s’hi accedia per mitjà d’un corriol estret i costerut, on sempre hi havia algú que relliscava. Podria ser que resultés el més divertit de la sortida...

Passàvem pel Pont de la Barca (l’únic pont llavors). Les voreres eren unes gruixudes planxes de ferro, ideals per a fer força soroll al passar.

No lluny del riu Ter i a peu de carretera, trobàvem una “Casa de Menjars” (així s’anomenava antigament) especialitzada en servir granotes. Les granotes nedaven en un safareig gran que hi havia ple d’aigua i amb una tela metàl·lica a sobre a fi de que les granotes no saltessin fora. Allà tots ens hi encantàvem.

Acabada la visita a les granotes, feiem una caminada fins arribar a destí: “El Prat de les Alzines”, un lloc apte per jugar i passar l’estona esperant l’hora de tornar a l’escola. Anecdòticament un dia vàrem veure una serp, amb els conseqüents xisclets.

De tornada a l’escola, no baixàvem pel corriol d’anada. Representava un perill la forta baixada del corriol. El desnivell que salvava la carretera de la Devesa fins l’arribada al Pont de la Barca era notable.

La carretera Nacional II, en aquell indret, tenia un perill desconegut actualment. Era un tram molt curt de carretera. Arribar a la Devesa i assolir el Pont de la Barca representava un fort desnivell. Per a salvar-lo, calia remuntar una respectable pujada, un revolt molt pronunciat. Era una carretera de terra –i pols a l’estiu– amb clots. Això obligava a tots els vehicles a aminorar sensiblement la seva marxa. D’una manera especial els camions francesos, de freqüent pas, i de bon tonatge (diferents als camions espanyols en aquell temps), que ja desenvolupaven una velocitat minsa en carretera normal i deixaven expulsar pel tub d’escapament un núvol de fum negre. Aquests camions, tenien el lloc d’abastament de carburant, indicat amb uns grans cartells on es llegia “Oils Poids”. Equivalia al gasoil actual. Procedien de València i anaven carregats de taronges. Representaven unes bones divises pel Govern Espanyol.

Aquest alentiment de la marxa, era propici perquè els vailets esperessin els camions al seu pas, amagant-se darrere dels arbres de la Devesa i sortien per enfilarse al camió amb llestesa, per fer un estrip al rendall del camió que cobria la mercaderia i fer-la caure al terra, per recollir-la a continuació. Perquè taronges en aquells moments...

Un migdia, al sortir de classe, vaig veure una tanqueta i un home de paisà amb un fusell a la mà, que hi feia guàrdia. La tanqueta estava situada en la intersecció dels carrers Nou, Santa Eugènia i Jaume I, davant del Banco Hispano Colonial. A l'altre costat de la vorera, restava situada la parada dels cotxes que feien la línia Girona-Salt, una mica vells, en consonància a n'aquells dies. La sortida de Girona era a l'hora i deu minuts. N'eren propietaris el senyor Berga i un altre soci. Davant dels cotxes citats, hi havia un bar en forma rodona. Era singular. Els taps de les gasoses, cerveses i altres begudes anaven a parar al carrer, i els recollíem per a fer-ne col·lecció, que mai s'acabà. Amb aquesta descripció, crec que poden endevinar l'estratègic que era el lloc per a la tanqueta en qüestió. Aleshores el guarda es distancià una mica, dirigint-se cap a un edifici proper on, des del balcó d'un pis, una dona abaixava la persiana. L'home armat li va demanar de tornar-la a alçar, dient-li "Déu nos en guard que passés res!". Jo badant. Passà un home i em digué reservadament: Apunta al Govern Civil! No vaig entendre el significat. Però m'estranyà aquesta advocació de Déu, quan vaig presenciar l'episodi de la crema de la Parròquia de Palafrugell, obra del seu bàndol.

Aquest fet guardaria relació amb el trist episodi que reportà les fatals conseqüències pel nostre país.

Prou compromesa era la situació política –fem menció a Catalunya– quan una nova guerra civil esclatà dins la pròpia Guerra Civil. El mes de maig de 1937 es produí un incident armat. Per un bàndol els extremistes de la CNT, POUM i FAI, partidaris de la revolució, es posicionaren en l'edifici de la Telefònica de la Plaça de Catalunya de Barcelona, i per l'altre bàndol, la Policia de la Generalitat, el PSUC i ERC. Aquests pretenien guanyar la guerra. L'enfrontament durà tres dies. Fou desautoritzat finalment pels dirigents de la CNT i FAI. Aquestes jornades de maig, significaren per a Catalunya l'acabament de la seva autonomia, controlada poc a poc per l'Estat Central.

En Miravete, persona anarquista, –veí de casa– m'explicava sempre sucesos de la guerra, i referint-se a n'aquest cas deia que els assetjadors pensaven que els

encerclats claudicarien. Però l'edifici de la Telefònica tenia un soterrani que comunicava per un túnel que arribava fins a una sortida d'un carrer, amb un bar, el que facilitava als revoltats els queviures per a poder resistir.

Una sortida imprevista el matí d'un diumenge. En fila de dos (com sempre) tot passant per davant de les sempiternes runes i pedres de l'Església del Mercadal d'en front del col·legi, que era el material idoni i únic emprat per la mainada del barri per gaudir "per anar a la pedragada". En aquell temps no teníem la televisió per entretenir-nos. Arribàrem al camp de futbol de Vista Alegre –actualment desaparegut–. Va ésser la inauguració oficial. A un gran panell col·locat a l'esquerra de l'entrada al camp, i fora del recinte, figuraven uns plànols. Crec que l'inaugurava el President de la Generalitat, l'Honorable Senyor Lluís Companys.

I a l'arribar a l'Escola aquell dia... impossible de creure ell que veien els nostres ulls. Sorpresa! Sota els bonics arcs... un munt de joguines!!! Els Reis, els Reis, dei en les professones. Benvinguts encara que no era la Diada de Reis. No importa. Naturalment no hi va haver joguines per a tots. Temps després, nova sorpresa. Els nens de Suïssa enviaren a la mainada que sofria les mancances de la guerra, galetes i xocolata. Lots individuals col·locats sobre els pupitres d'una classe, que curiosament eren nous, al contrari de les altres classes. Els enceràvem i fregàvem els dissabtes.

Aquesta vegada si que va tocar un lot a cada criatura. Arribaren sans i estalvis a casa? Eren tan temptadors en aquells moments. Aquells moments... poc a poc augmentaren les dificultats de tot gènere.

La penúria d'aliments era preocupant. El pare era donador de sang. En recompensa li donaven una col, i jo m'encarregava de recollir-la a l'Ajuntament.

Per a pal·liar en lo possible la penúria, la Generalitat disposà que a totes les escoles, al matí, abans de començar la classe, es facilités a la mainada un bol de llet en pols, calenta. L'Eiximenis no disposava de mitjans ni lloc per a poder realitzar el servei. En conseqüència, a l'arribar, enfilàvem el curt camí existent, cap al Col·legi del "Grup Escolar" per anar a prendre el corresponent bol de llet. Vaig fixar-me en una senyora del servei, mare d'un company. Aquest tenia opció a propina (les criatures tot ho veuen).

La llet de moment era el complement al magre esmorzar de casa i dels altres repastos del dia.

En certa ocasió anàrem, amb el meu germà Tomàs, a casa d'un seu amic de l'escola a jugar. En trobar-nos sols a casa seva, ens mostrà tot el que tenien –o no tenien–. En una fruitera, descansava una trista poma, petita com la bola que jugàvem. Ens digué, espero que la mare ens portarà quelcom per dinar. Per ell, la mare i la seva germana. I per sopar que menjaren?

Les dones acudien ràpidament a fer cua a les botigues on deien que hi havia arribat alguna cosa. No importava el què. L'amomenaren “la caravana de la fam”.

Es deia Ricard, i era alumne de l'Eiximenis. Potser tenia un parell d'anys més que jo. Un migdia, al sortir de classe, m'acompanyà fins a la porta de casa. Posant-me la mà a l'espatlla, un xic trist, em digué: “plego del Col·legi. Vaig a pagès a treballar. Allà almenys menjaré.” Un fantasma més de la fam!

El món és petit. Anys més tard, arribà a Palafrugell un mecànic que em comentaren que es deia Ricard Masgrau. Al saludar-lo no em recordava, però sí constatà seguidament el fet exposat. Al cap d'uns anys es va posar malalt i el vaig visitar. Morí i, en el funeral, vaig concloure que, dels assistents a l'acte, potser era jo la primera persona que l'havia conegut. Descansa en pau Ricard.

És la descripció de dues històries relatives a la carència significativa de queviures de dos alumnes. Podrien ser extensives a molts altres alumnes.

No obstant, els dirigents dels partits dominants, i altres estaments governants, disposaven i vivien sense mancances per atendre les seves necessitats. No passaven gana. Era tan fàcil visitar i requisar el què calia de les cases de pagès!!!

El calçat? Al carrer del Pavo es venien amb èxit, espartenyas de betes amb sola de goma fetes de les rodes dels cotxes.

Contràriament, les senyores dels dirigents d'aquells moments, en que tots erem camarades, es passejaven els diumenges per la Devesa amb sabates de taló alt.

El vestit? Tal vegada, amb caire semi-còmic, la casa “La Neutral” del carrer de la Força, per mitjà de l'emissora E.A.J. 38 Ràdio Girona –també del carrer de la Força– anunciava la venda de pantalons amb una cançoneta així: “La Neutral, la Neutral, és la casa més formal, reuneix condicions sense igual La Neutral, la Neutral” Em pregunto de quin assortiment podien disposar en aquells dies?

I les “camarades” dels alts dirigents, s’exhibien amb uns envejables abrics (fins i tot de pell) fins els peus en les seves passejades del diumenge, a la Devesa.

Per estar en línia semblant, el veí dels avis al Veïnat de Salt –el camarada Contre-ras– al llindar de la porta de casa seva, hi feia un exaltat discurs de les victorioses batalles del front (segurament de l’Aragó) als veïns del carrer. Seria l’hivern, abrigat amb una jaqueta de pell, que li arribava als genolls. Una prenda com mai n’he vist cap d’altra.

La guerra era una sagnia constant de combatents, i requeria la petició de nous efectius, contínuament.

Malgrat els “partes de guerra”, sempre les operacions i reconquestes eren victorioses, la realitat era que aquell mapa de la situació del front del veí de casa que tenia a la paret que assenyalava la posició del front amb xinxetes vermelles era en sentit d’endarreriment constant dels republicans. En conseqüència la lleva de quintes era seguida.

Naturalment, en la crida de lleves, s’inclouien els pagesos i això es derivà en un nou problema per a moltes cases de pagès, al restar la casa òrfena de la persona idònia i necessària per a l’atenció del conreu de la terra i la cura del bestiar.

Entre els cridats hi figurà en Ferriol, el nostre proveïdor del barri, persona que subministrava principalment la llet i algun article del camp, entre els veïns, matí i tarda. La venda, era a la quadra de can Perich, situada al començament de la carretera de Barcelona, davant el primer edifici del Banc d’Espanya a Girona.

El mosso de la quadra de can Perich, era en Vadó, home molt rondinaire. Obria al matí un portal una mica vell, alt i ample de color verd, esperant l’arribada d’en Ferriol i la seva dona, la Lola, vinguts del Perelló, amb els bidons i cantines apropiades per a repartir la llet ben mesurada entre els veïns que ja esperàvem.

Els nostres avis vivien al Veïnat de Salt. L’avi venia cada dia a Girona (treballava a la casa Grober) i ens portava llet (potser un litre) de la quadra de ca la “Petraca”.

Durant un parell d’estius, cap al vespre, anava a peu al Perelló a cercar-ne una mica. Possiblement era mig litre puix la cantina no pesava massa. Preguntava per en Ferriol i la seva estada al front i sempre responien “molt bé, hem rebut carta” (sembla ser que estava amagat).

No era gratificant l'anada al Perelló. La mainada del poble, amagats darrere unes altes mates d'esbarzers, ens apedregaven a l'arribar. I si la riera que travessàvem durant el camí era massa crescuda per la pluja, retornava a casa sense llet.

Alguna vegada, fèrem el camí amb en Jesús Pararols, veí del pupitre de la classe. En aquests viatges, poc a poc testimoniàrem que la moneda espanyola –la pesseta– no tenia cap valor adquisitiu. Tot era a base d'intercanvi. Així férem l'intercanvi d'un pollastret de can Ferriol, per una pastilla de sabó emprada a França, malgrat que el Govern Espanyol havia prohibit llavors la sortida de la moneda, representant això la impossibilitat d'adquisició de cap article francès.

Solució al problema? La necessitat obre camins. S'ideà un tub de ferro buit –tindria uns quinze centímetres de llarg el que recordo– preparat per un cap per a roscar-hi un tap, i soldat per l'altre cap. S'introduïen els bitllets dins el tub, i aquest s'immergia dins el dipòsit de l'aigua de la màquina del tren, que era encara de vapor. Es consideraven les 1400 com les màquines més potents i ràpides. Aquella que conduïa el pare era la 1464.

Era d'agrair als francesos de Cervera –fins on arribaven els trens espanyols– l'acte humanitari d'acceptar les pessetes, a fi de poder adquirir el més peremptori en aliments en un final de guerra, ja perduda, sense possibilitats llavors de fer un bescanvi al franc francès.

El que succeí a la ciutat de Girona, sortosament (que resta per explicar) no fou igual que en altres ciutats i pobles de la província gironina.

Figueres, Cassà de la Selva, Palamós, per citar-ne algunes, i per referenciar Sant Feliu de Guíxols: cert dia, jugant a la tarda al terrat de casa, observàrem en un cel molt serè, que lluny, a l'esquerre nostra i molt alts, brillaven amb el sol unes puntes d'agulla que es movien lentament. Avions? –comentàrem. A l'endemà es va confirmar el bombardeig d'una població propera que no puc citar degut al temps transcorregut. Seria el mateix Sant Feliu?

Els pobles costaners tenien la desagradable visita del vaixell Canàries. Un objectiu seria el pont de ferro de Colera, via de ferrocarril important de comunicació amb França. Durant els dos anys i mig que va durar la contesa, la ciutat de Girona tingué el privilegi de no sofrir, fins al final dels dies, els estralls i víctimes dels bom-

bardeigs dels avions enemics. Únicament el so d'una sirena que representava un cert perill. El sonar de dues sirenes significava ja més perill. Crec que mai sonaren durant el temps de classe al col·legi. Sempre amb l'avís de l'emissora E.A.J. 38 Ràdio Girona "ciutadans, hi ha perill de bombardeig, aneu al vostre refugi". Acabada l'alarma avisava "ha passat el perill. Torneu a les vostres cases".

En referència a Ràdio Girona E.A.J. 38 i a la seva emissió: en alguna publicació, tot citant les emissores catalanes existents en el període de la Guerra Civil, no hi figura el seu nom per considerar-la inexistent.

He de constatar que, personalment, acompanyant la meva àvia Dolors, vaig estar present davant del micròfon gironí, per fer entrega "d'un duro" per la subscripció que realitzà aquesta emissora a favor dels damnificats per la guerra que sofriem.

La mainada, malgrat els moments tristos i dolorosos que es vivien, no copsàvem com la gent gran el grau de gravetat de la situació.

No es produïren moments bèlics significatius al nostre entorn. Un matí vaig veure posicionats uns soldats amb una ametralladora, al començament de la carretera de Barcelona, davant d'on vivia en Maurici (exalumne del Col·legi). Estaven en estat d'alerta, sentats al terra, però sense conseqüències.

M'encantà mirar com pintaven els llums dels carrers de Girona, de color blau marí, uns operaris que pujaven i baixaven d'unes llarguíssimes escales. Resultat? un gran enfosquiment als carrers de la ciutat, com a camuflatge per a possibles atacs aeris.

Observàvem els vols dels avions procedents del camp d'aviació de Celrà al voltant de la ciutat. El comentari radiofònic (després que la sirena anunciés el final de l'alarma) era: "els nostres avions han foragitat els avions enemics".

Un matí, al terrat de casa (lloc d'esbarjo de la mainada de l'escala) escoltàrem un fort soroll. Va passar per sobre nostre una esquadrilla de cinc avions que resultaren ser cinc bimotors. Hores més tard, al seu retorn cap a la base del camp de Celrà, passaren tan baixos sobre els nostres caps que, instintivament, ens

ajupírem. Seguint el seu vol, veïèrem com s'enlairaven per sobre de la catedral. Posteriorment es va rumorejar que havien anat a bombardejar Saragossa.

Jugant a la plaça, com sempre, s'acostà un home (semblava de pagès) i ens va preguntar on venien "sucre roig". No en venen, li diguerem. Aquí davant, al costat de can Busquets, hi ha el "Socor Roig" (Internacional?), responguérem. L'home marxà rondinant. El "Socor Roig" hi restà poc temps.

En aquesta plaça vaig veure-hi el drama més trist que recordo. Era la trista caravana de l'exili. La plaça quedà totalment plena durant un xic més d'un dia. Per poder escalfar quelcom per a menjar, feren foc darrere la porta de l'escala (durant un temps en donà testimoni la negror de la paret). Davant la possibilitat d'incendi, una dona va pujar al nostre pis demanant poder-hi escalfar el que portava. En agraïment va deixar-nos un sarronet (eren mongetes?) mentre deia "també hauríem de llençar-ho pel camí". Pobre gent, encara els ametrallaren durant la fugida!

Justament acabada la guerra (que mai fóra començada), vàrem trobar en un herbassar, un bulto en forma d'espiral de roba que abrigava bales de fusell, i al costat uns artefactes semblants a les bombes de mà. La nostra inconsciència va crear el perill... dissimuladament, i a poc a poc, ens ho emportàrem cap al teulat del terrat de casa. Les aparents bombes de mà no les manipulàrem. Les bales de fusell les col·locàvem entre la paret i la porta del terrat per aixafar el casquet, treure'n la bala i retirar la pòlvora per encendre-la. Quin sant vetllà per nosaltres? Algú va espiar-nos, possiblement unes veïnes de l'escala, n'Emília i na Josefa, que pujaren amb l'amo de la casa, en Joan Rigau, i tres o quatre soldats. Miraren el terrat i... se'ns acabaren les municions.

Al carrer, la gent, especialment els darrers dies de la confrontació civil o incivil, mostrava justificadament, la natural i latent preocupació per l'escasseig i la penúria d'aliments i de qualsevol article, augmentant l'angoixa pel familiar sense noves lluirant al front veient el final, impotents, de la derrota, i la desesperació a la casa on notificaven la pèrdua del familiar caigut, retornant-els-hi les seves pertinences.

Pregunto: caigué algun familiar dels companys de classe en la lluita? Possiblement. Tots en lamentàrem algun. El cansament contingut ja es mostrava arreu. Que acabi aquesta maleïda guerra, encara que vingui el dimoni, es deia.

Normalment, al toc de la sirena, no ens refugiàvem perquè no hi havia perill proper.

Ocasionalment, a casa dels senyors Santpere, que era el primer pis de l'edifici. Normalment esperàvem estoïcament els avisos de la sirena i de Ràdio Girona conforme el perill ja havia passat.

El refugi més proper a nosaltres i al barri, es començà a construir darrere casa. Suposo que mai s'acabà. Ubicat en aquell gran terral existent en l'actual carrer de Ferran Agulló, i darrere el magatzem de can Colomer, on es feia mosaic a mà. Dono fe que es començà, ja que recordo una baralla entre dos treballadors, quan justament hi havia un gran i incipient forat. Acabada la guerra hi restaren durant anys dos grans pilons de terra que, ja dura, pujàvem i baixàvem i l'anomenàvem la muntanya. Tal vegada resta encara l'obertura soterrada.

Mentrestant, continuava la dolorosa crida de lleves per anar a lluitar al front (em sembla, sense poder-ho afirmar, que arribaren a cridar-ne dues a la vegada), que finalment va arribar al genocidi, ja amb la guerra perduda, al cridar la "quinta del biberó". M'explicava l'anarquista Miravete de la "quinta del biberó": el comandament em va arribar a informar molt seriosament de les moltes baixes entre aquests joves soldats a les meves ordres a primera línia de foc. Naturalment, em digué, arribaven al front sense cap formació ni coneixement militar per a la guerra. Prou els aconsellava que s'amaguessin, però queien com mosques sota les bombes de l'aviació enemiga.

Recordo que un dia sí que buscàrem refugi. Les sirenes a primera hora de la tarda, anunciaren l'alarma. Quatre o cinc vegades deixàrem de dinar (l'arròs) pujant i baixant amb tots els veïns de l'escala a la primera planta de l'edifici. En el passadís, acostats a la paret del Banc d'Espanya, la paret veïna més gruixuda. Entre dents, per temor a la deflagació de les bombes, el boixet de fer punta al coixí, facilitat pels senyors Santpere estadants del pis. Sovint m'he preguntat com s'ho feia la mare en aquells últims moments (aquell diumenge) per a poder rescalfar el dinar (l'arròs) tantes vegades. Les sirenes no paraven de sonar anunciant perill de bombardeig. Era una curta treva de descans. Asseguraria que la ciutat de Girona disposà d'electricitat i de gas fins el darrer moment. Aquest aparell de gas faria possible poder escalfar el dinar. Curiosa i inconcebible, avui dia, la seva forma. Era de ferro, força voluminós, més o menys rodó, i clavat a certa altura a la paret de la cuina. Tenia una excletxeta, i una porteta amb pany. No tenia marcador del

consum de metres cúbics. Quan la flama del fogó minvava d'intensitat, calia pujar dalt d'una cadira i dipositar una peça de deu cèntims. Llavors la flama tornava a reeixir. Regularment venia un empleat del gas. Pujava dalt del pedrís de la cuina, obria la petita porta, recollia les monedes, les posava en un sacotell que duia, i tornava a tancar la porta. Conseqüentment mai recordàvem les monedes dipositades, ni mai disposàrem de factura ni rebut de consum. Referent a l'electricitat, no recordo haver quedat mai a les fosques.

A partir d'aquell dia, la ciutat va anar quedant-se deserta. Cada dia volava un avió de reconeixement. Era "la pava". La ciutat seria sens dubte més o menys bombardejada sense cap objectiu. Al retornar-hi, veïrem un forat respectable d'una bomba davant la benzinera de casa, i una pedra al terrat. Curiosament tenia la forma i volumen d'una màquina d'escriure.

Les hostilitats a les trinxeres eren acabades. Però així com el dimoni hi fou al principi dels aconteixements amb estralls i assassinats de rectes persones innocents amb l'actuació revolucionària, llavors el dimoni retornà amb la cruel venjança dels vencedors en el mateix sentit i actuació.

Les criatures i no tan criatures acusàrem el canvi. Res era igual. L'ensenyament, la pèrdua de la nostra parla materna. Llegir i escriure en un idioma aliè. Sense les nostres cançons catalanes tan boniques i sentides. Professors seriosos, tan diferents a la simpatia de les recordades professores de l'Eiximenis.

Perderem de cop amb la separació d'amics i amigues. L'ensenyament de la nostra parla materna. Nous professors, a voltes catalans amb una llengua aliena. Llegir i escriure amb escriptura forana. I sense les nostres boniques cançons... on eren aquells que jugàvem junts? i que encara guardo en el meu record...

Vosaltres, Pilar Bayés, Vigorós, Margarida Bufi, Casademont, Bigas, Tomàs –tan alt–, Puig Nadal, en Lladó i l'Arenales, que dèiem eren "novios", en Jordà, ja propagandista de la U.G.T. amb el motiu a la camisa, Jesús Pararols... mai més d'ells. Però sempre amb el desig de retrobar-nos. Amb l'Albert MasPOCH, que anys més tard va tenir una perruqueria darrere el Pont de Pedra, com amb tants altres, ens retrobàrem novament en el Col·legi de "La Salle", i recordo que en una distracció del "Hermano Pablo" em tocà dissimuladament l'esquena per preguntar-me: set per set, quaranta nou? Lluís Bach (q.e.p.r.), el bon amic, per fer sempre plegats

el camí de l'escola, i per veinatge, va ser president del GEIEG i ens retrobàrem en una reunió aliena a n'aquesta presidència, després d'haver-nos traslladat la família a Palafrugell amb els avis.

En Joan Bona presentant-me a casa la màquina d'escriure Olivetti. La Moratones, òbviament sense la llarga cua de cabells rossos, en una trobada.

Una presentació frustrada: la presentadora digué: és la... vaig interrompre desconsideradament per la satisfacció de tornar-la a veure. És la Isabel Miró, antiga alumna del col·legi Eiximenis, veïna del barri, que vivia entre can Bachs i can Busquets, d'on sortia per afegir-se a la colla de la mainada per anar a jugar a la plaça Marquès de Camps.

Actualment, la única exalumna del recordat Eiximenis que tinc la satisfacció de poder saludar, és aquella nena que jugava amb l'aro dels Reis. La Carme Ange-lats, actualment directora de l'Hotel Alga de Calella de Palafrugell.

I fins aquí arriba la descripció d'uns dies passats (més de setanta-dos anys) de recordança de l'Escola que celebra actualment el seu Centenari. I per molts anys...

Vagi aquest sentit i senzill glossari, per expressar el meu profund agraïment i reconeixement, a la tasca realitzada per les SENYORES PROFESSORES (amb majúscula) per l'entrega incondicional a la seva tasca, en aquells moments fatídics i difícils, en circumstàncies adverses, d'angoixa. No desvirtuaren ni un moment el seu comés envers els alumnes i la seva custòdia. Encarnaren i demostraren la seva personalitat amb esforç i voluntat, malgrat algun problema greu en el seu entorn familiar.

Mereix deixar constància dels noms del professorat després de setanta-dos anys de la seva missió.

La professora Narcisa (segurament la directora de l'Escola. No vaig assistir mai personalment a la seva classe d'estudi.

La professora Donya Lola, així l'anomenàvem. Persona molt seriosa, però molt eficient, com les altres, en el seu comés. Fou la meva darrera professora en l'última classe. La professora Dolors, dedicada a l'atenció dels més petits. L'anomenàvem normalment "la màquina corredora" per la seva immediata i ràpida presència a qualsevol requeriment.

Un altra professora, de qui lamento sincerament no recordar el seu nom, però sí el seu mateix interès i la mateixa amabilitat que les altre professores. Finalment, durant un temps, una jove professora vagament recordada.

La professora amb més tracte personal que vaig tenir fou la Senyora Eduvigis Martinell. Assistíem, amb altres alumnes, a classes de repàs a casa seva al carrer de Santa Clara, a la tarda, acabada la corresponent classe a l'escola. Persona molt senzilla i afectuosa. Tenia dues filles també alumnes de l'escola. Una es deia Maria i l'altra crec que Júlia.

Cert dia, i des del balcó de casa seva, apreciàrem un gran brogit i moviment al carrer. Era en ocasió de la parada militar de la 42 Divisió formada a la Plaça de la Independència, procedent del front de combat, a la que rendiren honors militars.

Gràcies al Senyor Baró, professor de música, que demostrà el seu interès i paciència a l'ensenyar-nos les cançons que encara recordo i recordaré, interpretades al piano. Venia al matí, un parell o tres dies a la setmana. Nosaltres ens posàvem

al costat del piano, situat al rebedor de l'escola. Aprenguerem moltes cançons de la nostra terra: *l'Emigrant*, *Muntanyes del Canigó* (escoltada amb emoció per un grup de Cotlliure de la Catalunya Nord), *la Balanguera* (que ha resultat ser l'himne de Mallorca), *els Tres Tambors* (que serà l'himne de la dignitat per a reclamar els papers a Salamanca), sardanes com *l'Empordà*, *Llevantina*, *les Fulles seques*, *Vora la mar*. I d'altres que sempre estaran en el meu record. Música prohibida durant tant temps. Gràcies senyor Baró pel seu entusiasme i voluntat en un temps tan poc propici.

També formava part del personal de l'escola "l'Albert". Senzill, rialler, bona persona i eficient. Avisava a l'hora de sortir al pati a mig matí i a la tarda. Educadament i en veu baixa obria pausadament la porta de la classe i deia: "són dos quarts". També avisava a l'hora de finalitzar la classe. A l'hivern portava llenya, i encenia el foc a l'estufa de les classes, cuidant-se de mantenir-lo. Silenciosament va desaparèixer al cap d'un temps. No el veierem més. Segurament el militaritzaren amb la seva lleva.

És un deure de gratitud manifestar, per totes aquelles significatives persones, el meu més profund reconeixement i agraïment.

A tots, gràcies. Moltes gràcies.